

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Випуск 1

Збірник наукових праць магістрів ОП
«Дошкільна освіта»,
«Початкова освіта»,
«Фізична культура і спорт»,
«Практична психологія»,
«Менеджмент. Управління закладом
загальної середньої освіти»

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
Випуск 1**

Київ – 2023

Магістерські студії психолого-педагогічного факультету Маріупольського державного університету: збірник наукових праць здобувачів ОС Магістр ОП «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Фізична культура та спорт», «Практична психологія», «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти» / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Випуск 1. Київ: МДУ, 2023. 246 с.

Члени редколегії:

Задорожна-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор, декан психолого-педагогічного факультету

Крутий К.Л., доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти,

Фунтікова О.О., доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти

О.К.Безсонова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти

Воєвутко Н.Ю., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти

Грошовенко О.П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти

Демидова Ю.О., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної освіти

Деснова І.С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології

Макаренко С.І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти

Нетреба М.М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти

Присяжнюк Л.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти

Пучина О.В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології

Шусть В.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол №4 від 30 грудня 2023 року)

**Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць,
опублікованих у збірнику**

**ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ:
ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ**

*Куцєбова Анастасія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник: С. І. Макаренко, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти*

**FORMS OF ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRE-
SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS AND THE NEW UKRAINIAN
SCHOOL - WAYS OF IMPLEMENTING THE FOLLOWING**

Anastasiia Kutsebova, master's student in «Pre-school Education»

***Анотація:** У статті розкрито напрямки забезпечення наступності у формах організації освітнього процесу між закладом дошкільної освіти та Новою українською школою.*

***Ключові слова:** наступність, Нова українська школа, освітній процес.*

***Abstract:** The article reveals directions for ensuring continuity in the forms of organization of the educational process between the preschool education institution and the New Ukrainian School.*

***Keywords:** continuity, New Ukrainian school, educational process.*

У системі сучасної освіти перехід дитини від одного рівня навчання до іншого має здійснюватися зі збереженням і подальшим поступовим ускладненням змісту, форм, методів, технологій навчання і виховання. Тобто, повинна забезпечуватися наступність між суміжними ланками освіти – наприклад, дошкільною та початковою освітою. Це питання сьогодні не втрачає актуальності у контексті реформи «Нова українська школа» (НУШ).

Проблему наступності досліджували Ш. Амонашвілі, О. Запорожець, Г. Люблінська, С. Русова, В. Сухомлинський, Є. Тіхеєва, К. Ушинський; сучасні дослідники М. Антонець, А. Богуш, Т. Гущина, Н. Кирдяєва, О. Коваленко, А. Курлат, З. Магомеддибірова, В. Маркова, Н. Пономарьова, Л. Шинкарьова та інші. Реалізація принципу наступності між дошкільною та початковою ланками освіти вивчалася за такими напрямками: методологічні засади (І. Огородник, О. Савченко та ін.), педагогічні основи та способи забезпечення (О. Вашуленко, Л. Калмикова, О. Проскура та ін.), методичний і педагогічний аспекти (А. Богуш, Н. Кічук, В. Кузь та ін.), наступність у діяльності ЗДО та НУШ (Н. Каньоса, С. Лавренко, І. Ліпчевська, О. Половіна, О. Шадюк та ін.), форми організації та методи навчання у закладах дошкільної освіти (ЗДО) і початковій школі (З. Борисова, В. Гурська, З. Істоміна, О. Киричук, Л. Парамонова, М. Поддяков, Т. Фадєєва, Ф. Шелухін та ін.).

Дослідники наголошують на важливості забезпечення наступності на державному рівні – у змісті Базового компоненту дошкільної освіти та Державного стандарту початкової освіти, комплексних програм розвитку,

навчання та виховання. Також підкреслюється, що адаптація дитини старшого дошкільного віку до умов НУШ буде значно легшою, якщо у перші роки шкільного навчання будуть організовуватися й поступово ускладнюватися основні види діяльності дітей з дитячого садка [2]. Тобто, не менш важливим є забезпечення внутрішнього зв'язку у формах організації освітнього процесу, методах і технологіях педагогічного керівництва у старших групах ЗДО та початкових класах НУШ.

Зокрема, випускники ЗДО у 1 класі мають брати участь у спільних бесідах, групових та колективних формах роботи. А чи готові вони до цього після відвідання старших груп ЗДО, чи використовували вихователі ці форми роботи з дітьми і чи навчили вихованців брати в них активну участь? Адже це дуже важливо для дітей – опинитися в нових умовах школи, проте зі звичними формами, методами й прийомами організації освітнього процесу.

Практика свідчить, що не завжди діти, опинившись у новому для себе середовищі, з новим учителем та однолітками, погоджуються брати участь у колективних, групових формах роботи через складний процес адаптації до школи. Тому метою статті є розкриття шляхів реалізації одного з найважливіших напрямів наступності ЗДО та НУШ – наступності у формах організації освітнього процесу.

Теоретичний аналіз проблеми наступності дає підстави стверджувати, що вона має важливе значення в організації освітнього процесу у старших групах закладів дошкільної освіти та початкових класах Нової української школи. Український педагогічний словник розглядає категорію «наступність» як «послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів та етапів навчально-виховного процесу» [1, с. 227].

Щодо наступності дошкільної та початкової освіти – О. Запорожець схарактеризував два аспекти: 1) відповідність дошкільної освіти вимогам початкової школи; 2) продовження у школі освітньої роботи, розпочатої у ЗДО. Г. Люблінська визначила наступність між дошкільною та початковою освітою як певний тип зв'язків між завданнями, змістом, методами та прийомами навчання у дошкільному закладі та початковій школі, а також між знаннями, що діти опанували в цих ланках освіти.

«Головною умовою забезпечення наступності у вихованні і навчанні, – на думку науковця І. Крутіна, – є спрямованість освітнього процесу ЗДО і початкової школи на всебічний розвиток особистості дитини. З огляду на це необхідний зв'язок програм, методів і форм навчання у ЗДО та початковій школі. Елементи освітньої діяльності, що формуються у процесі навчання на заняттях, забезпечують успішність навчання у школі. А шкільне навчання має забезпечити взаємозв'язок, розширення, поглиблення й удосконалення отриманих у ЗДО знань, умінь і навичок. Тільки зацікавленість обох сторін зробить перехід із ЗДО до початкової школи безболісним і успішним для дитини» [5].

Ми будемо розуміти наступність між дошкільною та початковою освітою – як зв'язок та погодженість між усіма компонентами освітнього процесу ЗДО та початкової школи НУШ: цілями, завданнями, змістом,

методами, засобами, формами організації, які забезпечують ефективний розвиток дитини, її успішне навчання та виховання на цих ланках освіти [6, с. 32] – із урахуванням того рівня розвитку дитини, з яким вона прийшла до школи, та опору на нього.

«Нова українська школа – це освіта нових сенсів, дитиноцентризму і поваги до кожної людини. НУШ – це цікава, практикоорієнтована, безпечна і дружня до дитини школа. А для батьків вона – відкрита, чесна і націлена на співпрацю» [3, с. 86]. НУШ орієнтована на те, щоб випускник був конкурентоспроможним у ХХІ столітті.

У концепції Нової української школи підкреслюється важливість реалізації освітньої моделі на засадах дитиноцентризму – зосередженості на вихованні кожної дитини з урахуванням її характеру та здібностей. Для НУШ важливими є такі ідеї дитиноцентризму [9]:

- відсутність контролю, що обмежує педагогічну творчість;
- створення освітнього середовища, яке орієнтується на інтереси учнів, їх активність під час уроків;
- спрямованість на вже отриманий досвід дитини;
- відсутність середнього показника у навчанні, орієнтування на кожну особистість;
- виховання незалежної, вільної дитини;
- дотримання вікових особливостей кожної дитини.

Тобто, у центрі навчання в Новій українській школі – особистість учня, потреби, мотивація, попередній досвід, здібності, діяльність, інтелект, особистісно-психологічні особливості, ціннісні орієнтації, тому навчання є дитиноцентричним за метою, змістом і формою.

Особистісно-орієнтована модель початкової освіти створює умови для розвитку гармонійної, морально здорової, соціально активної, компетентної особистості, яка саморозвивається шляхом активізації внутрішніх резервів, вибором учнем методів, способів, засобів, партнера по навчанню; єдність внутрішньої (когнітивної) і зовнішньої (досягнення) мотивації; стосунки з педагогом рівноправні та довірливі; наявність реальних ситуацій для застосування нових форм, правил, методів і засобів соціальної та комунікативної діяльності, розвитку компетентностей та особистості в цілому. Право на невдачу є невід’ємною частиною процесу навчання, а повага гідності учня – найважливіше правило для всіх учителів та один із головних принципів концепції «Нової української школи».

Основною ідеєю цієї реформи є перехід «від школи знань до школи компетентностей». На основі рекомендацій Європейського парламенту та Європейської ради визначено 11 ключових компетентностей Нової української школи [6]: спілкування державною мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, компетентність у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, вміння вчитися протягом життя, громадянська відповідальність, підприємливість, культурологічна грамотність, екологічна безпека та сталий розвиток, інноваційність.

Зазначене підтверджує, що ЗДО та НУШ мають багато спільного: гуманізм, який враховує повагу до дитини, уважне ставлення до дитини без примусу та насильства; урахування самоцінності кожного вікового етапу; вікових особливостей, інтересів, здібностей особистості та її попереднього етапу розвитку; створення умов, які гарантують формування та розвиток пізнавальних і психічних процесів у дитини, інтересу до соціальної діяльності, конструктивної мотивації поведінки, впевненості в собі, позитивної самооцінки, поваги до інших.

О. Можаяєва зазначає, що «Одним із пріоритетних завдань співпраці ЗДО і школи є створення психолого-педагогічних умов, які забезпечують сприятливий перебіг процесу адаптації першокласників до шкільного навчання» [7]. У контексті даної співпраці простежується: наступність Державних стандартів; особистісно-орієнтована модель освіти; компетентнісний підхід; орієнтація на дитину; виховання на цінностях; дотримання сучасних вимог до проведення занять; інтеграція освітнього процесу (планування за тематичними блоками і днями); ігрові форми навчання; розв'язання проблемних ситуацій; ранкові зустрічі у колі; робота командами, групами, парами, четвітками, індивідуально; проєктна діяльність; добір розвивального матеріалу (інтелектуальні карти, лепбуки, малюнки, схеми, творчі роботи); відкритість і доступність матеріалів; облаштування комфортного фізичного середовища тощо [4, с. 5].

У Новій українській школі осучаснено порівняно з традиційною початковою школою форми організації освітнього процесу: відмова від єдиної фронтальної форми організації уроків, класичного розташування учнів у класі, переважно статичних поз на уроці. У контексті діяльнісного підходу збільшено кількість практико-орієнтованих форм роботи – занять у природі, екскурсій, віртуальних подорожей, дослідно-експериментальної роботи, проблемно-пошуково-перетворювальної діяльності, квестів, проєктів тощо. Провідним видом діяльності стало спілкування – «ранкові зустрічі», бесіди за «круглим столом», дискусії, полілоги, інтерв'ю тощо.

Відповідно, ці форми організації освітнього процесу мають використовуватися і у старших групах ЗДО (з урахуванням особливостей вихованців): спілкування в колі, проєктну діяльність, прогулянки, екскурсії, експериментування, квести та ігри тощо.

З огляду на вищезазначене у сучасній педагогіці визначено такі пріоритетні напрями наступності між закладами дошкільної освіти та початковими класами Нової української школи [4, с. 9].

Перший напрямок – узгодження цілей на рівні дитячого садка та початкової школи. Метою дошкільної освіти є всебічний і загальний розвиток дитини, який визначається потенційними віковими можливостями та особливостями дитинства, періодом самоцінності життя особистості. Метою початкової освіти є продовження всебічного і загального розвитку дітей з урахуванням особливостей шкільного життя разом із набуттям найважливіших навичок, таких як читання, письмо, математика.

І в дитячому садку, і в початковій школі виховний процес має бути

спрямований на формування особистості дитини, тобто на розвиток її здібностей (комунікативних, розумових, фізичних), творчості, ініціативи, самостійності, відповідальності, обачності, самосвідомості, самооцінки.

Другий напрямок – посилення змісту освіти в початковій школі (за матеріалами досліджень О. Кононко, О. Савченко та ін.), а саме:

1) насиченість змісту освіти історико-географічними та краєзнавчими знаннями, які можуть максимально активізувати пізнавальний інтерес дитини, задовольнити потреби у практичній поведінці та сформувати почуття відповідальності за найближче оточення;

2) упровадження в педагогічний процес різноманітних видів творчої діяльності дітей (ігри, театралізація, технічне моделювання та творчість, експерименти, словесна творчість, музична та танцювальна імпровізація тощо);

3) збагачення змісту естетичного циклу навчання, залучення до національної художньої культури через художню діяльність, відвідування музеїв, виставок, художніх майстерень як одного із засобів самовираження дітей на основі їх індивідуального емоційно-образного бачення. Мета – збагачення загальнокультурного розвитку дитини.

Третій напрямок – удосконалення організаційних форм і методів освітнього процесу у дошкільному закладі і початкових класах. Для цього необхідно: використовувати різні форми організації освітнього процесу, у тому числі, окремі види діяльності на інтегрованій основі); забезпечувати зв'язок повсякденного життя, самостійної діяльності дітей (ігрової, образотворчої, будівельної та ін.) із заняттями (фронтальні, групові); використовувати циклічну, проєктну організацію навчання в дитячому садку для створення умов для використання дітьми власного досвіду; функціонально моделювати діяльність дітей для створення розвивального, тематичного середовища в дошкільному закладі та початковій школі; використовувати методи, що активізують мислення, уяву та дослідницьку діяльність дітей.

Для забезпечення наступності у формах організації освітнього процесу старших груп ЗДО та початкових класів НУШ мають бути такі напрями взаємодії:

1) між педагогічними колективами: обговорення й складання спільного плану заходів; проведення спільних консультацій, семінарів (наприклад, «Нова українська школа: основні освітні напрямки», «НУШ – міфи та реальність», «Спільні пріоритети НУШ і дошкільної освіти»), педагогічних рад; організація спільних педагогічних проєктів, виставок, фестивалів досвіду, конференцій; взаємовідвідування занять у старших групах ЗДО та уроків у початкових класах НУШ з подальшим обговоренням; вивчення стану організації освітнього процесу у випускних групах ЗДО та початкових класах НУШ. Вихователі та вчителі завдяки таким заходам обмінюються знаннями, практичними навичками й перспективним досвідом організації найбільш сучасних та ефективних форм і методів роботи з дітьми у ЗДО та НУШ;

2) між дитячими колективами: проведення зі старшими дошкільниками екскурсій до школи «На гостини до школи», де шляхом участі у різноманітних цікавих формах роботи (квестах, спортивних змаганнях,

конкурсах, театральних виставах та ін.) діти ознайомляться з приміщеннями майбутнього класу та всієї школи – спортивної та актової зали, бібліотеки, їдальні тощо; спілкування з майбутньою вчителькою та учнями початкової школи у формі круглих столів, інтерв'ювання, дискусій, полілогів, бесід; відвідування різних форм проведення уроків у початкових класах (проектів, квестів, досліджень тощо) та участь у спільних заходах (спільні виставки дитячих робіт, проведення спільних свят); проходження дошкільнятами адаптаційного курсу занять, організованих при школі;

3) спільна робота ЗДО і школи з батьками: проведення зборів батьків майбутніх першокласників, організація тематичних виставок, консультацій, спільних виховних родинних заходів; організація «Днів відчинених дверей» для батьків у закладі загальної середньої освіти; анкетування батьків майбутніх першокласників з питань підготовки дітей до школи; відвідування свят у школі.

Вихователі дошкільних закладів мають підібрати такі форми роботи з батьками, які б сприяли формуванню у них відповідальності, бажання брати активну участь у процесі емоційного, інтелектуального та вольового життя дитини. Спільними зусиллями треба сформуванню у дітей почуття радості від очікування вступу до школи, зміни статусу, задоволення від подолання перших труднощів.

Такими заходами для залучення батьків до участі у різноманітних формах організації освітнього процесу ЗДО та НУШ можуть бути спільні проекти «Виставка-ярмарок», «Групові батьківські збори», розробка спільних заходів, спільні дослідження «Психологічна готовність дітей до школи», проведення консультацій для батьків дошкільників від батьків першокласників. Під час проведення таких заходів педагоги активно залучають кожного із батьків до спільної діяльності з обговорення різноманітних проблем, які виникають при підготовці дитини до школи. Це сприяє переосмисленню особистих поглядів батьків на проблеми розвитку, виховання, навчання, соціалізації дитини та формує педагогічну рефлексію у батьків. При цьому вони мають змогу порівняти власну позицію з думками інших.

Отже, основна мета реформи Нової української школи – зробити освітні заклади цікавими для дітей і дати їм можливість самореалізуватися, навчити дітей висловлювати власну точку зору, розвинути їхнє творче мислення, допомогти знайти приховані таланти й індивідуальні проблеми та формувати практичні навички, що стануть у нагоді в дорослому житті.

Для забезпечення системи безперервного навчання і виховання, досягнення високої якості освіти дуже важливо створити сприятливі умови для переходу дитини від однієї освітньої ланки до іншої. Найкращими засобами для успішної наступності є добре організований освітній процес, який включає в себе заходи для педагогів, батьків та дітей. Тільки з правильно підібраними формами організації освітнього процесу можна забезпечити гармонійний перехід дитини від закладу дошкільної освіти до Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с
2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти. Лист МОН від 19.04.2018 № 1/9-249. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoyu> .
3. Казанцева Л. Наступність у роботі дошкільного закладу освіти та початкової загальноосвітньої школи у формуванні мовленнєво-комунікативних навичок дітей. Збірник наукових праць БДПУ. Бердянськ. 2002. С. 84–91.
4. Кравчук Н. П. Забезпечення наступності між ЗДО і НУШ в умовах реформування освіти. *Перспективи та інновації науки*. № 2(7). 2022. С. 12.
5. Крутін І. Виховуємо творчістю. *Дошкільний навчальний заклад*. 2008. №1. С. 18-40.
6. Макаренко С.І. Перспективність і наступність у роботі дошкільного закладу, початкової школи та сім'ї – актуальний аспект реалізації Державних стандартів дошкільної та початкової загальної освіти. *Педагогічна скарбниця Донеччини*. 2013. №1. С. 31-33.
7. Можаяєва О. Формування і розвиток основних компетентностей особистості в початковій школі. *Початкова освіта*. 2009. № 32. С. 21.
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. К.: 2016. 35 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
9. Сидоренко В.В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. *Методист*. 2018. №5. С. 4-21.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Липовська Яна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник: К. Л. Крутій, доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної освіти*

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING SOCIAL- EMOTIONAL COMPETENCE CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Yana Lypovska, master's student in «Pre-school education»

Анотація: Метою статті є висвітлення поняття соціально-емоційна компетентність та її вплив на формування особистості; визначення педагогічних умов для ефективного формування соціально-емоційної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: соціально-емоційна компетентність, педагогічні умови, діти старшого дошкільного віку, дошкільний вік, навички.

Abstract: The purpose of the article is to highlight the concept of social-emotional competence and its influence on personality formation. Determination of pedagogical conditions for the effective formation of social-emotional competence in children of older preschool age.